

Hétköznapok és ünnepek

Mi lesz velük?

Az intézeti nevelés még nem szünteti meg a veszélyeztetettséget! Sőt!
(Rendhagyó esetelemzések)

P. O. és P. M. ikertestvérek, születésüktől állami gondozottak. Szüleiket nem ismerték, rokonaik nincsenek. Együtt járták meg a gondozottak szokásos útját, intézetről intézetre. A magukra maradás, érzelmi elhanyagoltság a szokásos reakciókat váltották ki belőlük: agressziót – fokozott érzékenységet –, kitöréseket. Miután szüleik életét, körülményeit nem ismerjük, fogalmunk sincs, milyen tulajdonságokat örököltek, s inkább csak sejtjük, mi az, ami rájuk rakódott, bennük kialakult intézeti életük során.

Hozzánk, a „normál” gyermekotthonba, már jelentős diszkrimináció után, megbélyegzetten, a neurotikus otthonból kerültek. A neurotikus fiúotthon nem ment velük semmire – egyre feszültebbé vált körülöttük a légkör. A helyzetet súlyosbította, hogy O. nyúlzájjal született. Ez növelte kisebbségi érzését, sebzettségét, veszélyeztetettségét. Amúgy jelentős különbség nem volt közöttük. Játszották a „neurotikussá minősített”, s ezzel a nehezen kezelhető kategóriájába sorolt gyerekek színjátékát, a rájuk kényszerített szerepet az iskola nagy színpadán; a lelkes nézőközönség előtt, nagy beleéléssel. A díjazás nem maradt el. Előbb M-et mentette fel az iskola türehtetlen magatartása miatt 1992 elején. A vizsgára nem készült fel, ismétlő lett, évet vesztett. Ugyanezen év végén ikertestvére, O. jutott erre a sorsra, sajátos indoklásával. Közöljük az O. felmentéséről készült iskolai határozatot:

HATÁROZAT

P. O. 6.a osztályos tanulót 1992. X. 27-től felmentem a mindennapos iskolába járás alól. A tanuló hetek óta zavarja az iskola és a tanóra rendjét.

Türehtetlen viselkedése miatt a 6.a. osztályban tanító kollegák nem tudják óráikat megtartani.

A tanuló vélt sérelmeinek orvoslására trágár kifejezéseket használ, a legkisebb problémát durva viselkedésével próbálja megoldani. 1992. X. 22-én testnevelési órán csapata gólt kapott, dührohamban tört ki, osztálytársát akarta „megölni”, ő pedig azt üvöltötte, hogy kiugrik az ablakon. A testnevelő kollega cipelte az irodába és fogta le.

P. O. amióta iskolánk tanulója, több ízben kértük a gyermekotthont, hogy vigyék orvoshoz, kezeltesék. Ezek a durva dühkitörések egyre gyakoribbak a tanulónál. P. O. beilleszkedési problémái és konfliktuskezelésének módjai nem a korosztályának megfelelőek. Úgy érezzük, speciális bánásmódot igényelnek. Ezt iskolánk biztosítani nem tudja. Félő, hogy ilyen elborult állapotában valóban kárt tesz tanulórsaiban és magában. A tanuló érdekében kérem a Gyermekotthon mielőbbi intézkedését.

Budapest, 1992. október

A társadalom, az intézményrendszer bizonyos tőrészint után intoleráns, vagy nincsenek meg a szükséges eszközei a „másság”, a különleges személyiségállapot elviselésére. Netán M.

és O. hibásak abban, hogy soha nem éreztek anyai szeretetet, vaddá, gyanakvóvá váltak, önbizalmuk, türelmük fokozottan elveszett? Mindennek megvan az előtörténete, és az ikrek „szerepjátéka” szemléltethető más, oknyomozó szempontból is, a megoldási lehetőségeket keresve. Nézzük a testvérek 1991 szeptemberében készült pszichológiai jellemzését, amely azért hosszabb a szokottnál, mert szeretne a dolgok mélyére és mögé nézni.

P. O. és P. M. pszichológiai jellemzése (ikertestvérek)

Előzmények. Születtek 1980. augusztus 6-án. Az ikrek kis súllyal születtek. Az anya körülményeire hivatkozva nem vállalta gondozásukat és nevelésüket. Az alkoholfogyasztó szülők közt a komoly ellentétek, veszekedések rendszeresek, lakáskörülményeik igen rosszak. O. nyúlszájjal és farkastorokkal született, később kisebb műtéten esett át. Csecsemőotthoni emlékképei alig vannak. Óvodásként Mónosbélen viszonylag harmonikus, nyugodt időszakot élnék át. Ez nem mond ellent annak, hogy itt is jelentkeznek fejlődési nehézségek. A pedagógiai klíma jó. Később Fonyódon nyertek elhelyezést. Ezzel az időszakokkal kapcsolatban viszonyuk már sokkal ellentmondásosabb, ambivalensebb. Jó volt, szép is volt, de O-t már nagyon csúfolják, sokan megalázzák. M. néha védi, máskor ő is a csúfolódókhoz csatlakozik. Mindez tanulmányi nehézségeiket is növeli, elszigetelődésüket is jelenti. Mindketten érzékenyek, ingerlékenyek. Ezt a pedagógiai értékelés felnagyítja, és neurotikus intézetbe irányítják őket. Ezt súlyos hibának érzem. Fonyódon a nevelői bánásmódra még nem nagyon panaszkodnak. Valahogy átvészelték: voltak kellemes momentumok – ezeket jó humorérzékkel ítélik meg.

Következik a legsúlyosabb, legkritikusabb időszak 1988-tól, melyet a budapesti Kossuth Nevelőotthonban élnek át. Erre az időszakra már teljesen „beérett” O. sebzettsége, sérüléseinek, kirekesztettségének megélési képessége. Mindezt bizonyos mértékig M. is vele éli át. Rengeteg megalázás, kudarcélmény, önbizalom-rombolás esik erre az időszakra (jóval erősebbek, mint Fonyódon).

Kialakulnak védekezési mechanizmusaik, melyek nem a legszerencsésebbek, de adekvátak az ingerlékeny, feszült, pszichésen veszélyeztető légkörrel. Úgy vélem, nem folyt itt semmiféle kiscsoportos-terápiás pszichológiai munka. A projekciókban előkerült negatív pedagógiai hatások elég szörnyűek, valójában szinte mind súlyosan neurotizáló, a két testvér további fejlődése szempontjából veszélyeztetők. Kialakul róluk egy kép, melyet tovább színeznek.

Az utóbbi három évben végzett pszichológiai vizsgálatokban, értékelésekben súlyos hibákat vélek felfedezni. A pedagógiai jellemzések közül némelyekben vannak figyelemre méltó, jó észrevételek, ezeket a pszichológusok érdekes módon nem veszik át. Status praesens. A legutolsó áthelyezés után szeptember 9-14-ig végeztem a két testvér pszichológiai vizsgálatát – általános intelligencia-teszt, Baum-Wartegg-teszt és 3-4 üléses élettörténet-megbeszélés, élményprojekció alapján. Meglepően jól kooperáltak, de az együttes beszélgetéseken folyamatosan súrlódtak egymással. Intellektuális téren a megelőző pszichológiai-pedagógiai megítélésétől eltérő, teljesen fordított helyzettel találkoztam. M-nél gondolkodásának rendezettsége mögött (viszonylagos rendezettség) 100-as IQ-t látnak (erről vitatkoznék). A valóság az, hogy O. Wartegg-je és Baum-ja, egyéb vizsgálatai 15-18 IQ egységnyi előnyt mutatnak testvérel szemben. Tesztjeiben ragyogó logikus gondolkodást, fejlett absztrakciós készséget és igen gazdag fantáziát (különösen Baum-ban -Wartegg-ban) mutat. A Baum-ja jól struktúráit, teljes autonóm fa – ugyanakkor tele sebzettséggel, pengeéllel, kissé koravén, védekezőmechanizmusokkal.

M. intellektuálisan jóval gyengébb, megoldásai szimplifikáltak, elemi „leegyszerűsített” (?) megoldások. Fájában fejletlen, de túlhangsúlyozott, előretört, uralkodó énkép jelentkezik. Itt-ott érdekes, de testvérével összehasonlítva jóval fejletlenebb az érzelem- és fantáziavilága. A tesztek összességükben alacsonyabb szintű, de jól koordinált intellektust mutatnak. A gazdagabb érzelem és fantáziavilágú O. áll a támadások középpontjában. M. kitüntetettebb helyzetbe kerül. Él is ezzel, intellektuális hátrányát pótolva O.-t megalázó helyzetbe kényszeríti („együtt üvölt a farkasokkal”), gyakran bajtársiatlan, O.-ba téves önértékelést szuggerál. Önbizalmát rombolja. Mondja is: „En hülye vagyok” – néha kijelentő, néha kérdő jelleggel. A gondos megfigyelő számára kiderül, hogy a kedvezőtlen szituációk nagy részét M. tervezi O. számára, általában beleegyezésével (pl. az iskolában bezárja a szekrénybe). A végigjátszott szituációkban a kellemetlenségek is általában O.-ra hárulnak. Ha ez nem így van, s ritkábban M. sérül vagy marad vesztes szituációban, hisztériás jeleneteket, „színházi” attrakciókat produkál, ablakon való kiugrással fenyegetőzik, villanypóznára mászik, lába megrándul, s kegyesen fogadja O. őszinte segítségét. Mindig figyeli a hatást. A szerepjátékokat élénk pedagógiai és gyermek megítélés kíséri – középpontba kerülnek. Az egymással vetélkedő ikrek örök szerepjátéka ez, mellyel 40 éves vizsgálati gyakorlatomban sok esetben találkoztam. A súlyos neurozisként értékelt játékok megerősödtek – a két gyerek életének mindennapos velejárói. Bizonyos pedagógiai vélemények szerint külön kellene őket választani (külön intézetbe is?). Mások gyógyszeres beavatkozást sürgetnek. Ezeket a javaslatokat határozottan elutasítom!

Javaslataim: A hét végén (külön patronálójuk van) legyenek külön. Szerepjátékukhoz nem kell asszisztálni. A szereplést le kell leplezni – ha lehet, ki kell vonni a közönséget. Jelenékteleníteni kell a konfliktusokat, s az előállt vákuumban terapizálni; együtt és külön gondozni.

A külön csoportba helyezés felmerülhet.

A két gyerek jó kéz ügyességű, finom motorikájú, biztosítani kell számukra a szakköri tevékenységet. O. a zene irányában is mutat érdeklődést, ezt is ki lehet használni. Az eddig ragyogóan bevált patronáló tevékenység legyen O.-nál az érzelmi támogatás, önbizalom-megteremtés, reális értékelési szituációk létrehozási alapja. Gyenge láncszem lehet – különösen alacsonyabb tűrés képessége és lehetősége miatt – az iskola. Ezt ki kell védeni. Ezért is kell a szerepjátékok konfliktusteremtései alól a talajt kihúzni.

Összefoglalva: a két gyerek neurotikus megnyilvánulásait nem tartom súlyosnak (inkább látványosnak), a gyógyszeres kezelést határozottan elutasítom, a foglalkoztatási terápiákat helyezem előtérbe.

Budapest, 1991. szeptember 14. M. Gy. pszichológus

ÚJ SZEREPHELYZET, ÚJ PROBLÉMÁK

Most M. jár iskolába (eggyel alacsonyabb osztályfokozatba), meglehetősen sok neurotikus gyermek között. Ismétlőként az iskola visszafogadta, kimutatta toleranciáját, némi kockázatot is vállalva. Ki tudja, meddig tarthat, mikor művel valami „megbocsáthatatlant”.

Sikerlehetőségeit növeli az a tény, hogy a gyermekotthon legjobb pedagógus ellátottságú, legjobban szervezett csoportjába került, testvérétől külön. Nincs meg vagy csökkentebb az egymást marás, a cirkuszok lehetősége – mert ők születésüktől elválaszthatatlanok. Hihetetlen közöttük a ragaszkodás és gyakori a magas szinten folyó rivalizálás, torzsalkodás, a legvadabb minősítésekkel (sem vele-sem nélküle).

Most O. a számkivetett, a kitagadott, nehezen viseli el az iskola hiányát. Nemesak a „világot jelentő deszkáktól” megfosztott színészként. Határozottan fáj neki a semmittevés. Új oldaláról mutatkozott be. Példamutatóan, pedánsan, önként és szívesen takarít, frissen beutalt 1. osztályos társát, a vele egy csoportban élő R.-t, öltözteti, tanítja cipőt fűzni, ágyazni, tökéletesen tisztálkodni, törülközni – mindenhez van türelme. Időnként vannak feszültségei, ezek nem egyszer a gyógyszerelési törekvésekkel kapcsolatosak. Napi 3x2 Melleril, 3x1 Pipolphen az, amit rövid ideig kapott, mondván: „védjük meg önmagától, önveszélyeztető kitérőseitől”. A sedatívumoktól remeg a szája, lába, nyálzik, szédül, szinte kábítószeres tünetei vannak. Végül megállapodásra jutunk az orvosokkal, nem kellene a sedatívumok. Az egész arra volt jó, hogy újfajta félelmek ébredjenek. O. biztonságot, érzelmi bázist, nyugalmat keres. Egésznapos kirándulásra megyünk – 20-25 km – az őszi színpompás Pilisben. Gyűjtünk naspolyát, birskörtét, gombát, bogyókat, s közben mindent megbeszélünk, tanulunk egymástól kölcsönösen. O. rajong ezért az új életformáért. Ragaszkodik bizonyos felnőttekhez, tanácsaikat kéri, panaszaival fordul hozzájuk. Másokkal szemben továbbra is bizalmatlan. Provokációra, közönyösségre indulatosan reagál, és hát – sajnos – nem tanul rendszeresen. Általában – csak van. Közben új gyereket mentenek fel ugyanabban az iskolában. D. A. megfélemlített, több szempontból is sérült kislány. 1. osztályba kellene járnia, de hát novemberig sehová nem járt. Apja, anyja alkoholista. Elhanyagolták, megverték, bezárták, éhezették. Agyongyötört, rettegő, elemi reakciókkal válaszoló kisgyerek. Kudarckra, szidásra agresszióval, pánikkal, enuresis-sel, encopresis-sel válaszol nappal is, iskolában is, órán is. A felmentési indok: nem lehet tőle tanítani, az órán nem lehet haladni, ő maga is haladásképtelen. A felmentési határozat egy hét múlva született. Mit tehattünk, visszahelyeztük az óvodába, ott ő a legidősebb, a legagresszívebb és persze ott is, a gyermekotthonban is, továbbra is bepisil, bekakil. Újabb kudarc, további diszkrimináció, marginalizálódás.

Pedig ez a kislány jó szándékú, kedves, szeretetét – nehezen fejlődő, de nem fogyatékos. Iszonyúan nehézsorsú gyerek, akit társai is hárítanak, távolítanak, most is, ma is. A Gyermekotthonban is vizsgáltuk, de nézzük a nevelési tanácsadó iskolaérettségi vizsgálatát. E szerint iskolaérett, de hol az az iskola, amely befogadja?

ISKOLAÉRETTSÉGI SZAKVÉLEMÉNY

Név: D. Á.

Született: 1985. IX. 19. Javaslat: Javasoljuk gyermeke felvételét az általános iskola 1. évfolyamára kislétszámú osztályba. A kislányt az óvoda kérésére vizsgáltuk meg. Viselkedése kissé nyugtalan, kapkodó, szertelen, a fokozottabb koncentrációt kívánó feladatoknál elmélyülni képtelen. Mindezek mozgatója gondolkodásának jelenleg még nagyfokú érzelmi telítettség, az azonnaliság vágya. Személyes odafordulást, biztonságos kötődést igényel, melyek megvalósulása esetén elérhető, hogy a környezet követelményeit minél tudatosabban vegye figyelembe. Vizuális percepció és reprodukció készsége kielégítő, térfelosztása bizonytalan. Számfogalma kialakulóban van, a hallás utáni mennyiségegyeztetés és a mennyiségi viszonyok felismerése fejlesztésre szorul.

Az analógiákat jól alkalmazza, szerzett tapasztalatait helyzethez illően használja. A lényeg kiemelését, az ok okozati összefüggések átlátását rávezetéssel végzi.

Vizuális emlékezeti teljesítménye korának megfelelő színvonalú, verbális memóriája tartalmilag és terjedelmileg is bővíthető.

A fentiek alapján javasoljuk, hogy tanulmányait az általános iskola kisebb létszámú első osztályában kezdje meg. 1992. február

MI A TEENDŐ? KINEK MI A FELADATA?

Távol álljon tőlünk, hogy a három gyermek helyzetéért, tragikus sorsáért bárkit elmarasztaljunk. Nem a mi dolgunk. Inkább gondolkodásra szeretnénk készíteni. A Nevelési Tanácsadó Á.-t – helyesen – kislétszámú osztályba javasolta. De hát az iskolában nincs korrekciós, kislétszámú osztály. A Gyermekotthonban nincs kislétszámú felzárkóztató, korrepetáló, terápiás tanulócsoport. Így egymásra mutogatunk merevségünkben, kínunkban. Nem lehetne valami hasonlót közös érdekből, együttműködésben létrehozni? Miért nincs neurózishoz, súlyos hátrányossághoz alkalmazkodó, csökkentett követelményű, rekreációs – természetjárással, játékkal, szakkörökkel, pihenéssel –, válogatott iskolai osztályunk, iskolánk? Vagy netán van? Hol? Ezeknek hiányában a gyermekeknek el kell pusztulni – még teljesebben agyon kell traumatizálódni – de hát ez kinek érdeke?

Mikus Gyula